

دوماهنامه جستارهای زبانی

۷۷، ش ۷ (پیاپی ۳۵)، بهمن و اسفند ۱۳۹۵، صص ۲۱۵-۲۳۹

بررسی انتقادی از بازنمون تحولات سوریه در مطبوعات ایران و آمریکا با به‌کارگیری الگوی ونلیوون

مژگان هوشمند*

استادیار زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

پذیرش: ۹۴/۳/۳۱

دریافت: ۹۳/۱۱/۱۸

چکیده

این پژوهش به تحلیل متون مطبوعاتی ایران و آمریکا در دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن‌پست*، براساس الگوی ونلیوون (۲۰۰۸) می‌پردازد. نگارنده می‌کوشد تا نشان دهد جهان‌بینی صاحبان رسانه، چگونه به نویسندگان مطبوعات منتقل می‌شود و در قالب متن بازتاب می‌یابد. هدف از این پژوهش، یافتن پاسخی برای این پرسش است که مسائل سیاسی کشور سوریه چگونه در این دو روزنامه بازنمایی می‌شوند و اگر تفاوتی در این میان وجود دارد، چگونه می‌تواند بیانگر دیدگاه سیاسی صاحبان رسانه باشد. این پژوهش به بازنمایی «کنش اجتماعی» می‌پردازد و پنج تقابل دوگانه را در ده متن استخراجی در بازه زمانی ۲۰ تیر تا ۲۹ مرداد ۱۳۹۱ بررسی می‌کند و میزان تأثیرگذاری هر تقابل را بر گفتمان نمایش می‌دهد. نتایج بیانگر این است که مطبوعات ایران و آمریکا مسائل سیاسی روز را در راستای سیاست‌های دولت خود بازسازی می‌کنند و نویسندگان به‌منظور القای جهان‌بینی خود به‌گونه‌ای هدف‌دار و کاملاً متفاوت، از تقابل‌ها برای بازنمایی کنش اجتماعی بهره می‌جویند. از میان تقابل‌های بررسی‌شده، تقابل‌های نشانه‌ای-مادی، فعال‌سازی-غیرفعال‌سازی، عامل‌نمایی-عامل‌زدایی و انتزاعی-عینی به‌شيوه‌ای متفاوت در ساختار گفتمان فارسی و انگلیسی نمود می‌یابند و این امر، در تفاوت اساس دیدگاه صاحبان رسانه ریشه دارد.

کلیدواژه‌ها: بررسی انتقادی، کنش اجتماعی، تحولات سوریه، متون روزنامه‌ای.

۱. مقدمه

تحلیل انتقادی گفتمان به بررسی رابطه میان زبان و اندیشه می‌پردازد و با پرده‌برداری از ساختارهای زیرین زبان، جنبه‌های فکری و پنهان آن را آشکار می‌سازد. ضرورت تحلیل گفتمان انتقادی زمانی آشکار می‌شود که بدانیم نهادهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی که گفتمان‌ها را به وجود می‌آورند، همواره گفتمان‌های موردنظر را با جهان‌بینی و اهداف خاص درهم می‌تنند و آن‌چنان طبیعی جلوه می‌دهند که مردم، گفتمان و نیز پذیرش تفکر و جهان‌بینی پنهان در آن را امری طبیعی، منطقی و به انتخاب خود بپندارند و بدون هیچ مقاومتی آن را بپذیرند و تصور کنند که آزادانه و به اختیار خود اندیشیده‌اند، قضاوت کرده‌اند و تصمیم گرفته‌اند (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۵: ۹). در این میان، وظیفه تحلیل‌گران انتقادی گفتمان است که مردم را نسبت به این جهان‌بینی‌ها آگاه کنند و در پی‌بردن به افکار پنهانی نویسنده آن‌ها را یاری رسانند.

یکی از نهادهای شکل‌دهنده گفتمان، رسانه‌ها هستند که در همه‌جای جهان خواسته‌های صاحبان خود را بازتاب می‌دهند و صاحبان رسانه‌ها نیز همواره جهان‌بینی خاص خود را دارند. این پژوهش، با گردآوری و کالبدشکافی گزارش‌هایی از روزنامه‌های ایرانی و آمریکایی، به تجزیه متون و آشکارکردن ساختارهای نهفته مناسبات قدرت و جهان‌بینی‌ها در متون روزنامه‌ای و همچنین شناساندن افکار پنهانی نویسندگان پرداخته است. به این منظور، گزارش‌هایی از دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن‌پست* در فاصله زمانی ۲۰ تیر تا ۲۹ مرداد ۱۳۹۱ – که به مسائل سیاسی کشور سوریه پرداخته – بررسی شده‌اند. در مجموع، ده متن برگزیده شده‌اند که پنج متن برگرفته از روزنامه فارسی‌زبان *کیهان* – که خوانندگان زیادی را به خود جلب کرده است – و پنج متن برگرفته از روزنامه انگلیسی‌زبان مشهور *واشنگتن‌پست* است که در میان مردم آمریکا خوانندگان بسیار دارد.

کوشش بر این بوده است تا متونی استخراج شوند که دارای مؤلفه‌ها و ساخت گفتمان‌مدار باشند؛ یعنی مؤلفه‌هایی که «به‌کارگیری یا عدم به‌کارگیری یا تغییر و تبدیل آن‌ها به‌صورتی دیگر در گفته یا متن، باعث برداشت‌های متفاوتی از گفته شود، مطلبی پوشیده یا مبهم شود و یا صراحت بیشتری بیابد، بخشی از گفته را برجسته نماید، بخشی را در حاشیه قرار دهد و بالاخره در متن، لایه‌های زیرین و زبرین ایجاد کند» (یارمحمدی، ۱۳۸۰: ۱۸۰). افزون‌بر محتوا،

کوشش شده است تا متون انتخابی از نظر اندازه نیز تا حد ممکن هماهنگ باشند. از آنجاکه چنین تحلیلی را می‌توان از جنبه‌های مختلف و با تکیه بر ابعادی متفاوت، همچون کنش اجتماعی، کارگزاران اجتماعی و مانند این‌ها انجام داد، در این پژوهش، ساختار گفتمانی دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن‌پست* به منظور بازنمایی کنش‌های اجتماعی در متون این روزنامه تجزیه و تحلیل شده است. پرسش‌های اصلی این پژوهش از این قرارند:

۱. برای بیان رویدادهای اخیر چه تقابلهایی نقش داشته‌اند و چه تفاوتی در کاربرد آن‌ها مشاهده می‌شود؟
  ۲. نویسندگان از تقابلهای موجود به چه نحوی برای انعکاس جهان‌بینی خود کمک گرفته‌اند؟
- به این منظور، پس از یافتن ساختارهای گفتمان مدار و پیاده‌کردن الگوی ون‌لیوون، کنش‌ها، واکنش‌ها و تقابلهای موجود به دقت استخراج شده‌اند.

۲. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، بررسی گفتمان سیاسی در قالب متون خبری با استقبال خاصی همراه بوده است و چنانکه آقاگل‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) بیان کرده‌اند، در دو دهه اخیر و با گسترش تحلیل گفتمان انتقادی، پژوهش‌ها در زمینه تحلیل اخبار افزایش یافته است. در ایران پژوهشگران با به‌کارگیری رویکردهای موجود، به تحلیل گفتمان خبری پرداخته‌اند. یارمحمدی و سیف (۱۳۸۳) با رویکرد انتقادی، بازنمایی کارگزاران اجتماعی را در روزنامه‌های فارسی و انگلیسی در مناقشات میان فلسطین و اسرائیل مطالعه کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه‌ای دوجانبه میان ساختارهای گفتمان مدار و جهان‌بینی‌ها وجود دارد.

شکر فروش (۱۳۸۸) در پایان‌نامه خود درباره بازنمایی کارگزاران اجتماعی و مسئله انرژی هسته‌ای ایران در روزنامه‌های فارسی و انگلیسی زبان پژوهش کرد. او الگوی ون‌لیوون^۱ (۱۹۹۶) را پیش روی خود قرار داد و به پرسش‌هایی درباره بازنمایی کارگزاران اجتماعی در روزنامه‌های فارسی و انگلیسی زبان و جهان‌بینی نهفته در آن‌ها پاسخ داد. حصیری (۱۳۹۰) به بازنمایی کنش اجتماعی در گفتمان فارسی و انگلیسی درباره انرژی هسته‌ای در روزنامه‌های

ایران و آمریکا پرداخت و از راه مقایسه دو گفتمان نشان داد که مطبوعات ایران و آمریکا چگونه حقایق مربوط به مناقشات اتمی ایران را به شکلی خاص بازسازی کرده‌اند.

قابل توجه است که آثاریادشده همگی به تحلیل متون خبری و شناسایی ویژگی‌های زبانی آن‌ها تمرکز یافته است. ازسوی‌دیگر، آفاگل‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) با رویکردی متفاوت، انگاره‌های چندسطحی از فرایند نگارش و گزینش خبر ارائه داده‌اند که فرایند تولید خبر را از مرحله انتخاب رخداد تا انتشار خبر و نیز دریافت بازخورد مخاطبان در رسانه‌های مختلف توصیف کرده است. همچنین آفاگل‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) با استفاده از الگوی ون‌لیوون (۲۰۰۸) به مقایسه نحوه بازنمایی کنشگران ایرانی و غربی در پرونده هسته‌ای ایران در رسانه‌های بین‌المللی پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که رسانه‌های مهم بین‌المللی با وجود ادعای بی‌طرفی، رویکردی جانب‌دارانه درپیش‌گرفته و کوشیده‌اند تصویری بی‌منطق از کنشگران ایرانی ترسیم کنند.

به‌تازگی اسدی و همکاران (۱۳۹۴)، مؤلفه‌های زبان‌شناختی و شیوه بازنمایی کنشگران را در متون خبری بررسی کرده و به انعکاس جهان‌بینی حاکم‌بر ذهن نویسندگان با بهره‌گیری از مؤلفه‌های گفتمان‌مدار اشاره کرده‌اند. حامدی و پهلوان‌نژاد (۱۳۹۴) نیز به بازنمایی تحولات سوریه در منابع خبری غرب پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که در متون بررسی‌شده، نه‌تنها برای نفی مرزبندی‌های کاذب تلاشی نشده، بلکه کارکرد آن‌ها در بازتاب رویدادها، خلاف این امر است.

مقاله حاضر به‌منظور تعیین ساختارهای گفتمان‌مدار متون مطبوعاتی الگوی ون‌لیوون (۲۰۰۸) را به‌کار برده است. براساس این الگو، از شاخص‌ها و مؤلفه‌های جامعه‌شناسی-معنایی در تحلیل متون روزنامه‌ای استفاده شده و چنانکه مشهود است، در آثار یادشده اشاره‌ای به کنش اجتماعی و شیوه بازنمایی آن نشده است. کنش اجتماعی نیز همچون کنشگران با توجه به دیدگاه نویسندگان ممکن است، به‌گونه‌ای متفاوت نمود یابد. بنابراین، می‌توان در تحلیل انتقادی از این دیدگاه نیز به متون خبر نگریست.

۳. چارچوب نظری

تحلیل گفتمان یکی از مباحث مهم زبان‌شناسی است؛ به‌عبارتی، تحلیل اوضاع زمانی، مکانی،

اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و جز این‌ها، در کنار تحلیل معنای ظاهری کلام است. یکی از شاخه‌های تحلیل گفتمان، تحلیل گفتمان انتقادی است و براساس فرکلاف^۲ (1989) منظور از آن، نمایاندن ارتباطاتی است که از چشم افراد جامعه پنهان نگاه داشته شده‌اند، مانند رابطه میان زبان، قدرت و جهان‌بینی. به عقیده فاولر^۳ (1991)، زبان‌شناسی انتقادی این توانایی را دارد که امکاناتی را در اختیار خواننده قرار دهد تا خواننده بتواند جهان‌بینی نهفته در متن را رمزگشایی کند و آنچه را طبیعی جلوه داده شده است، طبیعی‌زدایی نماید. می‌توان گفت تحلیل گفتمان انتقادی به تبیین روابط میان گفتمان و قدرت اجتماعی می‌پردازد و نشان می‌دهد نوشتار و گفتار گروه‌ها و نهادهای مسلط، چگونه از قدرت سوءاستفاده می‌کنند و به آن مشروعیت می‌بخشند. این نوع تحلیل، به مشکلات اجتماعی توجه نشان می‌دهد و مفاهیمی چون طبقه، جنسیت، نژادپرستی، منافع، عدالت، نابرابری و غیره را بررسی می‌کند.

زبان‌شناسان بسیاری مانند هاج و کرس^۴ (1993)، فرکلاف (2003; 2001; 1995)، ون‌لیوون (2008; 1996)، ون‌دایک^۵ (2001; 1998) و وُداک^۱ (2011) به پژوهش و نظریه‌پردازی در زمینه تحلیل گفتمان انتقادی پرداخته و در طبقه‌بندی گفتمان‌ها و بررسی عناصر گفتمان‌مدار اهتمام ورزیده‌اند. از این میان، ون‌لیوون تحت‌تأثیر مکتب نشانه‌شناسی اجتماعی هلیدی به فعالیت در نشانه‌شناسی پرداخته است و پژوهش‌هایی مانند بررسی آهنگ کلام مجریان و گویندگان خبر، بررسی زبان مصاحبه‌های تلویزیونی و گزارش‌های خبری و به‌تازگی، نشانه‌شناسی دیداری و موسیقایی انجام داده است. او در مقاله خود از رویکردی جامعه‌شناختی-معنایی برای تحلیل متن استفاده کرده و بر این باور است که «کارگزاران اجتماعی می‌توانند بازنمایی شوند» (Van Leeuwen, 1996: 34). افزون‌براین، همو در مقاله دیگری (2008)، نتیجه‌گیری کرده که نه‌تنها کارگزاران اجتماعی، بلکه کنش‌های اجتماعی نیز ممکن است، بازنمایی شوند.

۳-۱. مؤلفه‌های جامعه‌شناختی-معنایی الگوی ون‌لیوون

تمرکز اصلی این پژوهش بر نحوه بازنمایی کنش‌های اجتماعی در گفتمان است. برای نشان‌دادن کنش‌های اجتماعی، می‌توان از مؤلفه‌های انتقادی جامعه‌شناسی-معنایی استفاده کرد و آن‌ها را در ساختار جملات یافت. این مؤلفه‌ها را ون‌لیوون (2008)، این‌گونه تقسیم‌بندی می‌کند:^۶

الف) کنش/واکنش^۱: کنش شامل اعمالی است که کارگزاران در موقعیت‌های مختلف انجام می‌دهند و واکنش احساس ایجادشده در کنش‌گر را به تصویر می‌کشد. واکنش‌ها خود به چهار دسته^۲ و واکنش‌های نامعین^۳، عاطفی^۴، ادراکی^۵ و شناختی^۶ تقسیم می‌شوند.

ب) مادی/ نشانه‌ای^۷: کنش مادی، هدف یا تأثیری فیزیکی و قابل‌لمس دارد؛ اما کنش نشانه‌ای «معنای عمل» و یا «معنای انجام کاری» است و به‌طورکلی از چند راه، بازنمایی می‌شود: نقل قولی^۸، بازگردانی^۹، مشخص‌سازی صورت^{۱۰} و مشخص‌سازی موضوع^{۱۱}.

ج) فعال‌سازی/ غیرفعال‌سازی^{۱۲}: وقتی کنش‌ها فعال‌سازی شوند، درواقع، عملی فیزیکی فعال، و به پیش‌زمینه هدایت می‌شود؛ ولی کنش غیرفعال‌سازی به‌صورت «ساکن» و «ایستا» بازنمایی می‌شود و ممکن است به دو صورت مفعولی و توصیفی بازنمایی شوند.

د) عامل‌نمایی/ عامل‌زدایی^{۱۳}: کنش‌ها و واکنش‌ها می‌توانند عامل‌نمایی شوند، یعنی به‌دست «انسان» بازنمایی شوند و یا عامل‌زدایی شوند و تحت‌تأثیر عاملیت انسان قرار نگیرند.

ه) عینی‌سازی/ انتزاعی‌سازی^{۱۴}: در کنش عینی، عین عمل بازنمایی می‌شود، نه بیشتر و نه کمتر؛ اما در کنش انتزاعی، خود کنش بازنمایی نمی‌شود و مجموعه‌ای از کنش‌ها در قالب یک کنش بازنمایی می‌شوند.

و) مشخص‌سازی تک‌موردی/ مشخص‌سازی چندموردی^{۱۵}: ممکن است کنش‌ها در آن واحد، تنها یک عمل و نقش خاص را نشان دهند و به‌صورت مشخص بازنمایی شوند، یا مشخص‌سازی چندموردی داشته باشند که خود به دو زیردسته^{۱۶} نمادین‌شدگی^{۱۷} و معکوس‌سازی^{۱۸} طبقه‌بندی می‌شود.

۴. تحلیل داده‌ها

همان‌گونه که تحلیل‌گر گفتمان، اختلاف میان دو روزنامه^{۱۹} متفاوت را می‌داند، یک انسان عادی نیز توانایی تشخیص تمایز میان دو روزنامه را دارد. هرچند تفاوت چشمگیر میان یک تحلیل‌گر و یک انسان عادی در این است که تحلیل‌گر گفتمان به‌طور دقیق تفاوت‌ها را تعیین و مستندسازی می‌کند و با دلیل و مدرک تفاوت دو متن را ثابت می‌کند؛ درحالی‌که انسان عادی

قادر به انجام این کار نیست. تحلیل انتقادی متون، اساسی‌ترین هدفی است که این پژوهش پیش روی خود دارد. برای این منظور، ابتدا به بررسی بازنمون رویدادها و کنش اجتماعی در روزنامه *کیهان* می‌پردازد و در ادامه، بازنمون کنش اجتماعی در روزنامه *واشنگتن پست* مدنظر قرار می‌گیرد.

۴-۱. بازنمون رویدادهای سوریه در روزنامه *کیهان*

در این بخش، ابتدا کنش‌ها و واکنش‌ها در روزنامه *کیهان*، سپس تقابل‌های موجود در آن، بررسی می‌شوند. طبیعتاً، تعداد کنش‌ها در متون فارسی و انگلیسی بیشتر از تعداد واکنش‌هاست. در روزنامه فارسی ۸۷ کنش مشاهده شد و ۱۵ واکنش وجود داشت که از این میان، دو واکنش نامعین^۲، سه واکنش شناختی^۳ و ده واکنش عاطفی^۴ بود؛ همچنین، واکنش‌های شناختی و هفت نمونه از واکنش‌های عاطفی متعلق به سران حکومتی سوریه، و تنها سه نمونه حاکی از واکنش عاطفی مخالفان رژیم (کشورهای غربی) بود:

۱. رئیس‌جمهور سوریه در واکنش به فشارهای روزافزون کشورهای غربی علیه نظام سوریه تأکید کرد، تسلیم فشارهای خارجی نمی‌شود.
۲. وی افزود، از این کشورها می‌خواهیم باتوجه به اقدامات رهبران سوریه برای عبور از بحران کنونی و رسیدن کشور به امنیت و ثبات و برآورده کردن خواسته‌های ملت سوریه در دیدگاه‌های خود تجدیدنظر کنند.

می‌توان گفت آنچه در این میان، از دید نویسنده از اهمیت بیشتری برخوردار است واکنش رژیم سوریه، خواسته‌ها، نیازها، درخواست‌ها و عقاید و افکار آن‌هاست. همان‌گونه که ذکر شد کنش‌های اجتماعی ممکن است مادی یا نشانه‌ای باشند. به‌طور کلی، بازنمایی حادثه در *کیهان*، بیشتر به‌صورت کنش نشانه‌ای تجلی یافته است. در این روزنامه ۵۴ کنش نشانه‌ای (۶۲٪) و ۳۳ کنش مادی (۳۸٪) به‌کار رفته که از آن میان، ۲۶ کنش مادی مربوط به کنش‌های مخالفان رژیم سوریه است و تنها ۷ کنش مادی از حکومتیان و موافقان آنان ذکر شده است که همگی اشاره به نشست‌ها، اقدامات رژیم برای حفظ امنیت کشور و تظاهرات موافقان رژیم است. در متن این روزنامه، به‌منظور تأثیرگذاری بیشتر در خواننده، از کنش

نشانه‌ای نقل‌قولی بیشتر استفاده شده است. در این متون، از کنش نشانه‌ای مشخص‌سازی موضوع نیز استفاده شده، یعنی نویسنده با قصد قبلی اشاره‌ای گذرا به موضوع می‌کند و تنها «معنا و مفهوم» حادثه را به خواننده القا می‌کند؛ اما موضوع مهم‌تری را در ذهن خواننده فعال می‌کند و آن را به پیش‌زمینه ذهن او هدایت می‌کند.

۳. وی با بیان اینکه واشنگتن هیچ‌وقت با ملت و دولت سوریه دوست نبوده است؛ افزود: آمریکا سیاست‌های خود را در منطقه خاورمیانه براساس منافع استراتژیک رژیم صهیونیستی تنظیم می‌کند؛ لذا همواره بدخواه سوریه بوده است.

۴. این نماینده پارلمان سوریه با اشاره به لشکرکشی آمریکا و کشورهای غربی به کشورهای عراق و افغانستان گفت: آمریکا کارنامه روشنی از اقدامات نظامی خود در عراق و لیبی ارائه داده است.

۵. وی همچنین با بیان اینکه حوادث سوریه نشأت‌گرفته از توطئه خارجی است، تصریح کرد، سوریه با اجرای اصلاحات، همه نقشه‌های دشمنان را نقش بر آب خواهد کرد.

در نمونه ۳، حادثه از راه کنش مشخص‌سازی موضوع بازنمایی شده است. به عبارت دیگر، نویسنده این روزنامه «عدم دوستی واشنگتن با سوریه» را مطرح کرده و به دنبال آن، موضوعی مهم‌تر یعنی «دنباله‌روی آمریکا از منافع استراتژیک رژیم صهیونیستی» را فعال کرده است. بنابراین، آنچه موجب مخالفت رژیم سوریه با آمریکا است، همدستی او با عوامل صهیونیستی است نه ادعاهای بشردوستانه آن‌ها.

در نمونه ۴ نیز حادثه از راه کنش مشخص‌سازی موضوع بازنمون شده است. در اینجا، نویسنده «لشکرکشی آمریکا و کشورهای غربی به کشورهای عراق و افغانستان» را به پس‌زمینه رانده و سعی دارد «اقدامات نظامی آمریکا در عراق و لیبی» را در پیش‌زمینه فعال کند و نشان دهد که هدف آمریکا ایجاد همان اوضاع در سوریه است. در نمونه ۵، حوادث سوریه باز هم از راه کنش مشخص‌سازی موضوع به پس‌زمینه رانده شده و موضوع مهم‌تری فعال می‌شود و آن «اجرای اصلاحات سوریه برای خنثی‌کردن نقشه‌های دشمن» است. افزون‌براین، در جملات زیر از کنش نقل‌قولی استفاده شده است:

۶. وی افزود: اصلاحات در سوریه پاسخی به مطالبات مردم است و این کشور تسلیم فشارهای خارجی نخواهد شد.

۷. ولید معلم در دیدار با سفیران کشورهای عربی و خارجی گفت: رهبران سوریه بر گام برداشتن در مسیر اصلاحات و موفقیت اقدامات اصلاحاتی بشار اسد رئیس جمهور کشور تأکید دارند.

در این نمونه‌ها، بیان حادثه به صورت نقل قولی (نه مادی) بازنمایی شده است؛ بنابراین، این کنش‌ها نیز نشانه‌ای هستند. وقتی که کنشی به صورت نقل قول بیان می‌شود، نه تنها «معنایی» به دست کارگزاران اجتماعی انتقال می‌یابد، بلکه تکتک «کلمات» آن‌ها نیز بازنمایی می‌شود. وقتی که عملی را نقل قول می‌کنیم، در واقع، پذیرای این هستیم که «من نمی‌توانستم خودم این مطلب را بهتر بگویم»، یا اینکه «هیچ توضیح و تعبیر اضافه‌ای لازم ندارد». شایان ذکر است که کنش نقل قولی بیشتر برای کارگزاران قدرتمند و دولت‌مردان استفاده می‌شود و بیشتر به اعتبار گفتمان می‌افزاید. نویسنده به منظور سندیت‌دادن و نیز مهم جلوه‌دادن حادثه، آن را از زبان شخصی دیگر و به صورت غیرمستقیم بازنمایی کرده است. این عمل مستند بودن گفتمان را به ذهن خواننده متبادر، و خواننده همان چیزی را استنباط می‌کند که مدنظر نویسنده است. در این نمونه‌ها «اصلاحات» در ذهن خواننده فعال می‌شود و نویسنده این امر را به فرد دیگری ارجاع داده و خود را در بیان این مطلب بی‌طرف نشان داده است.

در بررسی تقابل فعال‌سازی/ غیرفعال‌سازی مشاهده شد که در این روزنامه بیشتر کنش‌های حکومتیان در قالب کنش‌های نشانه‌ای (گفتن، اظهارکردن) فعال‌سازی (۴۱ نمونه) بروز می‌یابد و به پیش‌زمینه آورده می‌شود تا به موضوع اهمیت بیشتری داده شود (۹۰٪ این کنش‌های نشانه‌ای از آن حکومتیان است و تنها ۱۰٪ از کنش‌های مخالفان فعال‌سازی شده است). در این متون از مجموع ۱۳ نمونه غیرفعال‌سازی مفعولی به کاررفته (صورت‌های مختلف مانند گروه اسمی فاعل یا مفعول، گروه حرف‌اضافه‌ای)، ۱۰ نمونه آن (۷۵٪) درباره کنش‌های مقامات خارجی (غربی و عربی)، علیه رژیم سوریه و نیز اقدامات گروه‌های ضدحکومتی سخن گفته است. از آنجاکه ونلیوون (2008) مفعولی‌شدگی را در مشروعیت‌بخشیدن یا غیرقانونی جلوه‌دادن کنش دخیل می‌داند، می‌توان گفت که نویسنده با غیرفعال‌سازی کنش‌های مخالفان به صورت مفعولی‌شدگی سعی بر غیرقانونی جلوه‌دادن آن‌ها و جلب توجه خواننده به مسئله مهم‌تری دارد. بنابراین، مفعولی‌شدگی، اغلب برای کنش‌ها و واکنش‌هایی انجام شده که نگرشی منفی نسبت به آن‌ها وجود دارد.

۸. پادشاه عربستان به تروریست‌هایی که ثابت شده از شیوخی دستور می‌گیرند، پناه داده است

۹. فراخوانی سفیر بحرین و کویت پس از فراخوانی سفیر عربستان سعودی از سوریه نیز در راستای همسویی کشورهای عربی با غرب صورت گرفته است.

۱۰. بیانیه شورای همکاری خلیج فارس تمام اطلاعات و واقعیت‌هایی که دولت سوریه در باره کشتارها و تخریب‌هایی را که گروه‌های مسلح مرتکب می‌شوند ... نادیده گرفته است.

در نمونه ۸، مفعولی‌شدگی به‌کاررفته سعی در مضموم‌شمردن کنش پادشاه عربستان در پناه‌دادن به افرادی دارد که به‌عنوان تروریست معرفی شده‌اند. در نمونه ۹ نویسنده با به‌کاربردن دو گروه اسمی، کنش بحرین، کویت و نیز عربستان سعودی را در قالب مفعولی‌شدگی بازنمایی کرده و نگرش منفی خود را نسبت به همدستی کشورهای عربی با غرب بیان می‌کند. در نمونه ۱۰، نیز با استفاده از گروه اسمی بیان‌گر کشتارها و تخریب‌ها این کنش را به افراد ضد حکومت نسبت داده و با به‌کاربردن این مفعولی‌شدگی توجه خواننده به بی‌اعتنایی شورای همکاری خلیج فارس به این مسئله معطوف شده است.

افزون‌بر مفعولی‌شدگی، غیرفعال‌سازی در برخی نمونه‌ها به‌صورت توصیفی‌شدگی – که کنش‌ها را به‌عنوان ویژگی‌های خاص و دائمی کارگزاران بیان می‌کند – نیز به‌کار رفته است. به‌عبارتی، آن‌ها می‌توانند در قالب ویژگی خاصی از کارگزاران اجتماعی به‌صورت صفت یا بندهای توصیفی بازنمایی شوند. کنش حکومتیان و موافقان آن‌ها با صفاتی مثبت بیان می‌شود: «تظاهراتی گسترده (موافقان رژیم)»، «پاسخ قاطعانه‌تر»، اما هنگامی که کنش مخالفان رژیم به‌وسیله این تقابل بازنمایی می‌شود، صفات منفی همچون «پیام مداخله‌جویانه» و «سیاست دوگانه غرب» استفاده شده است:

۱۱. از کشورهای برادر عربی در شورای همکاری خلیج فارس می‌خواهیم برای خروج سوریه از دایره خشونت و مصلحت‌سوریه، خواستار توقف اعمال خرابکارانه و خشونت مسلحانه به‌دست گروه‌های مسلح شویم.

۱۲. ثنیه شعبان مشاور اسد اعلام کرد که اگر داود اوغلو حامل پیام مداخله‌جویانه‌ای از سوی آمریکا یا ترکیه برای سوریه باشد، دمشق پاسخ قاطعانه‌تری برای ترکیه خواهد داشت.

۱۳. در همین رابطه، «باراک اوباما» رئیس‌جمهور آمریکا در راستای سیاست دوگانه غرب

در برخورد با قیام‌های عربی، برای نخستین بار از «بشار اسد» همتای سوری خود خواست که از قدرت کناره‌گیری کند.

بنابراین، با بررسی این تقابل نیز می‌توان به موضع سیاسی روزنامه *کیهان* نسبت به حوادث اخیر در سوریه پی‌برد: کارهای نادرست، بر گردن خرابکارانی است که از سوی کشورهای غربی و همدستان عربی آن‌ها حمایت شده‌اند.

تقابل مهم دیگر، تقابل عامل‌نمایی/ عامل‌زدایی است. عامل‌نمایی در روزنامه *کیهان* سهم بسیار بالاتری نسبت به عامل‌زدایی دارد. در این روزنامه، بیش از اینکه از کنش عامل‌زدایی استفاده شود و خود حادثه مهم جلوه داده شود، کنش عامل‌نمایی به‌کار رفته و بر «عامل» و «کننده کار» تأکید بیشتری شده است. رویداد مهمی که در روزنامه فارسی به‌روشنی مشاهده می‌شود، مخالفت‌ها و اقداماتی است که علیه رژیم سوریه انجام می‌پذیرد. در این متون، ۲۲ عامل‌نمایی و تنها یک عامل‌زدایی وجود دارد. تمامی مواردی که در آن‌ها عامل‌نمایی شده، عامل کنش‌ها آمریکا و کشورهای غربی و نیز کشورهای عربی هستند که به‌پیروی از آن‌ها به مخالفت از رژیم پرداخته‌اند. بنابراین، نویسنده می‌خواهد عاملیت این کارگزاران را به‌روشنی بازنمایی کند و سعی دارد عامل اصلی اتفاقات اخیر سوریه را کشورهای غربی معرفی کند.

۱۴. گفتنی است کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا و اروپا در اقدامی مشترک، با تأکید بر افزایش تحریم‌ها علیه نظام سوریه از بشار اسد خواستند از قدرت کناره‌گیری کند.

۱۵. این کشورها خود را برای تدوین لایحه تحریم سوریه در شورای امنیت سازمان ملل متحد آماده می‌کنند.

۱۶. *الوطن* تصریح کرد، «پادشاه عربستان به تروریست‌هایی که ثابت شده از شیوخی دستور می‌گیرند پناه داده ...»

۱۷. از سوی دیگر، یک منبع آگاه در حزب جمهوری خلق ترکیه فاش کرد که در سفر یک ماه اخیر هیلاری کلینتون وزیر خارجه آمریکا و ژنرال پترائوس، رئیس سازمان سیا به ترکیه، مقامات این کشور با مقامات آمریکایی درباره سقوط نظام سوریه به توافق رسیده‌اند.

تقابل مهم دیگری که در بازنمایی حوادث اخیر کشور سوریه، در دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن‌پست* تأثیرگذار است و این دو گفتمان را از یکدیگر متمایز می‌کند، تقابل عینی‌سازی/ انتزاعی‌سازی است. لازم به یادآوری است که در کنش انتزاعی، خود کنش بازنمایی نمی‌شود،

بلکه مجموعه‌ای از کنش‌ها در قالب یک کنش بازنمایی می‌شوند یا تنها ویژگی و بعدی خاص از کنش موردنظر به تصویر کشیده می‌شود. در اینجا، از اختلافات عینی و واقعی چشم‌پوشی می‌شود؛ یعنی کنش‌های خرد به‌کناررفته و کنش‌های کلان جایگزین آن‌ها می‌شوند.

در روزنامه *کیهان* تجلی حادثه، بیشتر به‌صورت کنش انتزاعی است؛ کنش‌ها نه به‌صورت دقیق و واضح و با صراحت کامل، بلکه به‌صورت کلی بازنمایی شده‌اند. در اینجا، مجموعه‌ای از کنش‌ها در قالب یک کنش بازنمایی شده‌اند. در مجموع، هفده کنش انتزاعی (۷۳/۹٪) و شش کنش عینی (۲۶/۱٪) در متن‌های این روزنامه وجود دارد.

۱۸. رئیس‌جمهور سوریه اظهار داشت، اصلاحات بدون برقراری امنیت امکان‌پذیر نیست (انتزاعی).

۱۹. بشار اسد همچنین گفت: هدف قراردادن سوریه، مشابه حملاتی است که در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۵ به این کشور صورت گرفت و علت آن هم، حمایت سوریه از جنبش‌های مقاومت و حق‌طلبانه است (انتزاعی).

۲۰. گفتنی است کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا و اروپا در اقدامی مشترک با تأکید بر افزایش تحریم‌ها علیه نظام سوریه از بشار اسد خواستند از قدرت کناره‌گیری کند (عینی).

در نمونه ۱۸، سخنی از چندوچون اصلاحات موردنظر به میان نیامده است؛ آنچه در اینجا تأکید می‌شود، برقراری امنیت برای اجرای اصلاحات است. در واقع، «اصلاحات» به پس‌زمینه ذهن خواننده هدایت می‌شود و «برقراری امنیت» فعال شده است. در نمونه ۱۹ نیز به‌جای استفاده از کنش عینی، نویسنده قصد دارد «حملات گذشته» کشورهای غربی و نیز «حمایت سوریه از مقاومت» را پراهمیت جلوه دهد و جزئیات کنش «هدف قراردادن سوریه» را بیان نمی‌کند. با این کار، علت مخالفت کشورهای غربی با رژیم سوریه، حمایت این رژیم از مقاومت بیان می‌شود. این درحالی‌ست که در نمونه ۲۰ که رویداد به‌صورت عینی بیان شده است، تمامی جزئیات کنش از جمله عاملان، کنش انجام‌شده، هدف کنش، و نیز انگیزه آن به‌طور کامل بیان شده و این امر در راستای هدف نویسنده در محکوم‌کردن اقدامات کشورهای غربی علیه رژیم سوریه است.

چنان‌که گفته شد، کنش‌ها ممکن است در یک نقش اجتماعی مشخص شرکت داشته باشند و به‌صورت مشخص بازنمایی شوند؛ بنابراین، طبیعی‌ست که مشخص‌سازی تک‌موردی

به‌طورکلی در متون، درصد بالایی داشته باشد. دربارهٔ مشخص‌سازی چندموردی، بررسی داده‌ها حاکی از آن است که روزنامهٔ *کیهان* تنها از نمادین‌شدگی استفاده کرده است. در اینجا، کنش اجتماعی به‌جای داشتن نقش‌های واقعی، نقش‌های اسطوره‌ای، خیالی و یا داستانی دارند. ونلیوون (2008) استعاره را نمونه‌ای بارز از نمادین‌شدگی می‌داند.

۲۱. بشار اسد در نشست با گروه‌های سیاسی سوریه با بیان اینکه اصلاحات در سوریه ناشی از فشارهای خارجی نیست گفت، سوریه قدرتمند، مقاوم و پایدار خواهد ماند و عزت خود را زیر پا نخواهد گذاشت.

۲۲. حبش گفت: ... در صورتی که مردم سوریه به واشنگتن چراغ سبز نشان دهند، تصور اینکه چه بلایی بر کشورشان بیاورد زیاد سخت به‌نظر نمی‌رسد.

۲۳. وی همچنین با بیان اینکه حوادث سوریه نشأت‌گرفته از توطئهٔ خارجی است، تصریح کرد، سوریه با اجرای اصلاحات همهٔ نقشه‌های دشمنان را نقش بر آب خواهد کرد. در این نمونه‌ها، نویسنده به‌منظور تأثیرگذاری بیشتر بر خواننده و هم‌سو کردن او با عقاید خود، استعاره‌ها را به‌کار می‌گیرد.

۲-۴. بازنمون رویدادهای سوریه در روزنامهٔ واشنگتن‌پست

در این بخش نیز پس از بررسی کنش‌ها و واکنش‌ها در روزنامهٔ واشنگتن‌پست به بررسی تقابلهای موجود در متون این روزنامه پرداخته می‌شود. از آنجاکه کنش شامل اعمال کارگزاران در موقعیت‌های مختلف و واکنش عکس‌العملی است که به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم از کنش حاصل می‌شود، تعداد کنش‌ها در متون انگلیسی نیز بیشتر از تعداد واکنش‌هاست. آنچه در این میان متفاوت است، نحوهٔ به‌کارگیری کنش‌ها و واکنش‌هاست. در روزنامهٔ انگلیسی از تعداد ۱۲۳ کنش و واکنش، ۹۸ نمونه به کنش‌ها اختصاص داشت. این درحالی‌است که از ۲۵ واکنش در روزنامهٔ انگلیسی زبان، ۱۹ واکنش عاطفی، یک واکنش شناختی و سه واکنش ادراکی به مخالفان رژیم سوریه (کشورهای غربی و تظاهرکنندگان) تعلق داشت.

1. The calls were the first explicit demands for Assad to step down.
2. "... When we heard the gunfire, a lot of people remained standing," said the witness.
3. "Our deep belief is that radical forces that are stirring up tensions in Syria mustn't be encouraged from the outside," Lukashevich said.

واکنش (عاطفی، شناختی و ادراکی) تظاهرکنندگان مخالف رژیم و نیز کشورهای غربی، از نظر نویسندگان این متون از اهمیت بیشتری برخوردار است و بر این باورند که این تظاهرکنندگان نگرشی منفی نسبت به اقدامات رژیم سوری دارند. این امر کاملاً برخلاف روزنامه *کیهان* است که در آن موضوع مهم‌تر واکنش خود رژیم سوری بود که از نظر نویسنده کاملاً برحق است.

در روزنامه واشنگتن‌پست، برعکس روزنامه *کیهان*، بازنمایی حادثه بیشتر به صورت مادی تجلی یافته است. در این روزنامه ۳۶ کنش نشانه‌ای (۳۶/۳۶٪) و ۶۳ کنش مادی (۶۳/۶۳٪) برای بازنمایی حادثه استفاده شده است. از این میان، ۲۵ کنش مادی مربوط به اقدامات رژیم علیه مردم، ۲۵ نمونه کنش مادی مربوط به کنش‌های تظاهرکنندگان مخالف رژیم و ۱۳ نمونه نیز کنش‌ها و اقدامات کشورهای غربی علیه رژیم سوری است.

به نظر ون‌لیوون (2008) کنش‌ها به صورت گذرا و یا ناگذر بازنمایی می‌شوند. اهمیت کنش‌های گذرا در این است که بر دیگران و همچنین بر جهان خارج تأثیرگذارند. کنش‌های ناگذر از لحاظ دستوری تنها دارای یک شرکت کننده‌اند که بیشتر اوقات انسان است و برخلاف کنش‌های گذرا، بر دیگران و بر جهان اطراف بی‌تأثیرند. اغلب، اعمال کارگزاران طبقه اجتماعی پایین‌تر به صورت ناگذر بازنمایی می‌شود. بررسی انجام‌شده حاکی از آن است که کنش‌های مادی رژیم، علیه مخالفان همگی در قالب کنش گذرا بازنمایی شده‌اند. در حالی که کنش‌های تظاهرکنندگان همگی کنش‌هایی ناگذر یا مجهول‌اند، یعنی برخلاف کنش‌های گذرای رژیم، این کنش‌ها تأثیری بر کسی ندارند.

4. Syrian security forces responded to President Obama's call for the departure of Syrian President Bashar al-Assad by opening fire on anti-government protesters Friday, killing at least 18 people.

5. In the central Damascus neighborhood of Midan, one of the capital's few protest flash points, security forces opened fire with live ammunition almost immediately against hundreds of people.

6. ... many of the protesters did not scatter but stood their ground

در نمونه‌های ۴-۵، همچنین نمونه‌های دیگر متون واشنگتن‌پست، حادثه مهم و قابل‌ذکر گذشته شدن مردم به دست نیروهای امنیتی رژیم، بیان شده است. یعنی نویسنده این روزنامه، خود حادثه را مهم دانسته، به همین دلیل از کلمات عینی‌تری مانند *send tank kill open fire* استفاده کرده است. بنابراین، نویسنده حتی‌الامکان کوشیده است، از کنش مادی استفاده کند تا

حوادث را به صورت مستقیم بازتاب دهد و خود را در واقعیت داشتن آنها دخیل کند. در نمونه ۶ برخلاف نمونه‌های قبلی که کنش کارگزاران رژیم، گذرا و تأثیرگذار بود، کنش تظاهرکنندگان در قالب ساخت ناگذر، ولی همچنان به صورت مادی بیان شده و مستقیماً بازنمایی شده است.

تفاوت دیگر این است که در روزنامه واشنگتن پست، نویسنده از نظرات خود استفاده می‌کند و جهان بینی خود را در قالب کنش مادی به مردم القا می‌کند. با اینکه منبع اطلاعات او از دیگران است؛ اما نویسنده به خود اجازه بیشتری می‌دهد و نظرات خود را بیان، و به اظهارات دیگران کمتر اشاره می‌کند. به همین دلیل، نویسنده در متن خود از نقل قول و در نتیجه از کنش نشانه‌ای کمتری استفاده کرده است.

بررسی متون با در نظر گرفتن تقابل فعال‌سازی/ غیرفعال‌سازی حاکی از آن است که در روزنامه انگلیسی‌زبان نیز کنش‌های فعال شده (۱۲ نمونه) بیشتر در قالب کنش‌های نشانه‌ای (در قالب گفتن، اظهارکردن و جز این‌ها) بیان شده است. واکنش‌ها همگی مربوط به مخالفان حکومت سوریه بوده و تنها یک نمونه نقل قول از سخنگوی دولت سوریه ذکر شده است. از سوی دیگر، کنش‌های مادی حکومتیان همگی فعال‌سازی شده و به پیش‌زمینه هدایت شده است:

7. ...security forces opened fire with live ammunition almost immediately against hundreds of people.

8. Syrian troops on Tuesday had launched a tank assault on a town near the Turkish border,

9. Security forces shot dead 32 anti-government protesters around the country

این نمونه‌ها همگی بیانگر اقدامات مسلحانه رژیم سوریه، علیه تظاهرکنندگان است و در آنها کنش‌های مادی حکومتیان فعال‌سازی شده و از این راه، در کانون توجه خواننده قرار گرفته‌اند.

در این متون، ده نمونه مفعولی‌شدگی مشاهده می‌شود که از این میان، هفت نمونه مربوط به کنش‌های رژیم سوریه و تنها سه نمونه مربوط به کنش مخالفان رژیم است. شایان ذکر است که برخلاف روزنامه فارسی، این کنش حکومتیان است که نویسنده با بازنمایی آن از راه مفعولی‌شدگی سعی بر غیرقانونی جلوه دادن آنها دارد:

10. Syrian security forces responded to President Obama's call for the departure of Syrian President Bashar al-Assad by opening fire on anti-government protesters Friday, killing at least 18 people.

11. President Barack Obama and the leaders of Britain, France, Germany, Canada and the EU all called for Assad to resign, saying his repression of demonstrations

inspired by this spring's Arab uprising made him unfit to lead.

برخلاف روزنامه کیهان، توصیفی‌شدگی‌های موجود (۱۰ نمونه) تنها در موارد محدود (۳)

نمونه) اشاره به کنش‌های رژیم دارد و آن هم به صورت منفی (نمونه‌های ۱۲ و ۱۳):

12. Though Assad has repeatedly promised reforms, none has yet been implemented five months into the revolt, and U.S. officials have dismissed those offered as insufficient . . .

13. The concern now, he and other activists said, is that the increasingly isolated government will feel it has no choice but to crack down more harshly.

توصیفی‌شدگی‌هایی که به کنش‌های مخالفان رژیم و تظاهرکنندگان اشاره دارد، نیز تعدادشان بیشتر است؛ همچنین، در آن‌ها از صفاتی استفاده شده است که معنای ضمنی مثبت دارند:

14. Although there have been massive protests in some cities, Damascus has yet to witness the kind of large-scale gathering that might directly threaten the Assad regime.

15- The coming days are also expected to bring renewed pressure at the United Nations for firmer action against Syria.

بنابراین، باتوجه به اینکه در این روزنامه، تقابل فعال‌سازی/ غیرفعال‌سازی به گونه‌ای کاملاً متفاوت با روزنامه کیهان به کار گرفته شده است، می‌توان توجه نویسندگان را به آن موضع فهمید که از نظر سیاسی مورد حمایت آن‌هاست و این مسئله نشان می‌دهد روزنامه‌های ایران و آمریکا از دو موضع کاملاً متفاوت به رویدادهای کشور سوریه می‌نگرند.

بررسی تقابل عامل‌نمایی/ عامل‌زدایی در روزنامه واشنگتن‌پست حاکی از آن است که برخلاف روزنامه کیهان، از عامل‌نمایی و عامل‌زدایی به نسبت مشابه استفاده شده است (۱۵ نمونه عامل‌نمایی و ۱۴ نمونه عامل‌زدایی). مسئله بااهمیتی که در متون این روزنامه بسیار به آن پرداخته شده، کشت‌و‌کشتار و سرکوبی مخالفان رژیم، به دست نیروهای امنیتی است. در تمامی کنش‌های عامل‌نمایی‌شده، رژیم سوری به عنوان عامل اصلی به پیش‌زمینه هدایت شده است. باتوجه به نمونه‌های زیر مشهود است، نویسنده سعی داشته است تا با عامل‌نمایی، کنش‌های حکومتیان را در کانون توجه خواننده قرار دهد و توجه وی را به «عاملان حادثه» جلب کند و بار دیگر موضع سیاسی خود نسبت به این رویدادها را به خواننده القا کند.

16. Security forces opened fire with live ammunition almost immediately against hundreds of people who swarmed out of a local mosque

17. Human rights groups claim Assad's forces have killed nearly 2,000 people since mid-March.

لازم به ذکر است که در نمونه‌هایی که عامل ذکر نشده، باز هم رویداد اصلی و مورد توجه نویسندگان، کشتار مخالفان رژیم است و اینجا عامل را می‌توان از خود متن نیز استنباط کرد که در تمامی نمونه‌ها رژیم سوری است؛ بنابراین، با وجود اینکه از ساختار عامل‌زدایی استفاده شده است، عاملان کنش‌ها مشخص‌اند.

18- The bloodshed of the past 10 days has drawn the ire of regional powers that had stayed silent throughout the nearly five-month-old uprising but were outraged by the killings of fellow Muslims during the holy month of Ramadan.

به‌طورکل، در این متون نه‌تنها «عامل» از اهمیت برخوردار است، بلکه به «خود حادثه» نیز به همان نسبت تأکید شده است؛ زیرا عامل‌زدایی نیز به همان میزان عامل‌نمایی کاربرد داشته است. به‌عبارت‌دیگر، آنچه در این‌میان حائز اهمیت است، خود حادثه یعنی «کشتار مخالفان» و نیز عامل آن یعنی «رژیم سوری» است.

تفاوت دیگری که در متون فارسی و انگلیسی مشاهده شد، تفاوت ناشی از نحوه به‌کارگیری تقابل عینی‌سازی / انتزاعی‌سازی است. در روزنامه واشنگتن‌پست، برعکس روزنامه کیهان، بیشتر از کنش عینی استفاده شده؛ یعنی خود کنش عیناً بازنمایی شده است، نه بیشتر و نه کمتر. در این متون ۱۰ کنش انتزاعی (۳۱٪) و ۲۲ کنش عینی (۶۹٪) برای بازنمایی حادثه استفاده شده‌اند. این آمار نشان می‌دهد تجلی حادثه در این‌دو روزنامه، تفاوت معناداری دارد.

19- In coordinated statements on Thursday, President Barack Obama and the leaders of Britain, France, Germany, Canada and the EU all called for Assad to resign, saying his repression of demonstrations inspired by this spring's Arab uprising made him unfit to lead. (عینی)

20- Witnesses said checkpoints were erected across the city to keep people from protests, mosques that have witnessed protests in the past were forced to close, and several neighborhoods that had emerged as flash points of unrest were sealed off. (عینی)

21- Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu emerged seemingly empty-handed from a six-hour meeting with Assad. (انتزاعی)

در نمونه ۱۹، کنش به‌گونه‌ای کاملاً عینی بیان شده است؛ بنابراین، نویسنده سعی دارد نشان دهد که این کنش از اهمیت خاصی برخوردار بوده و نمی‌توان جزئیات آن، از جمله زمان درخواست، افراد درخواست‌کننده و تصمیم آن‌ها را پوشیده نگه داشت. در نمونه ۲۰، نویسنده نشان می‌دهد مسئله مهم، «حادثه و اتفاق» رخ داده است که آن را با تمام جزئیاتش به تصویر

می‌کشد؛ حال آنکه در نمونه ۲۱، جزئیات «جلسه» و موضوعات مورد بحث و نتایج بیان نشده و کنش فقط در قالب واژه meeting به صورت کوتاه، بازنمایی شده است. نویسنده این کار را به این منظور انجام داده است که بر «بی نتیجه بودن» (empty-handed) نشست «داود اغلو» با «بشار اسد» تأکید کند و نشان دهد که هرگونه اقدامی برای متقاعد کردن رژیم سوریه برای دست برداشتن از اعمال خود بی نتیجه است.

درکل، تفاوت چشمگیر این تقابل در دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن پست* بیانگر این است که تجلی حادثه به راه‌های متفاوت نشان داده شده است. در *کیهان*، حادثه به صورت انتزاعی تجلی یافته است. به همین دلیل، نویسنده از کلماتی استفاده می‌کند که معنایی کلی‌تر را دربردارند. درحالی‌که در *واشنگتن پست*، نویسنده صریح و واضح‌رساندن موضوع را مهم دانسته و حادثه را در قالب کنش عینی به تصویر کشیده است.

هم در *کیهان* و هم در *واشنگتن پست* نیز نمونه‌هایی از مشخص‌سازی چندموردی وجود دارد. البته معکوس‌شدگی فقط در متون *واشنگتن پست* به کار رفته است. این حالتی است که یک کنش یا واکنش اجتماعی با دو نقش متضاد و وارونه بازنمایی می‌شود. این تقابل برای بیان کنش‌هایی به کار می‌رود که برخلاف انتظار جامعه انجام می‌پذیرد. این کنش‌ها از دیدگاه گروه اجتماعی که آن را بیان می‌کنند، به عنوان کنش‌های متناقض و انحرافی در نظر گرفته می‌شوند.

22. "This regime is living in an isolated world, and they think they can get away with mass killings, but, on the contrary, it is only hastening their departure," he said

23. But she made no effort to meet with the Syrian opposition there, despite hopes expressed before the conference by some opposition figures that she would. Instead, she offered only lukewarm support for the Syrian gathering

24. "It is strange that instead of offering help to the reform program, Obama is seeking to bring more violence into Syria," Haddad said.

25. Though Assad has repeatedly promised reforms, none has yet been implemented five months into the revolt.

در نمونه ۲۲، از کشتار جمعی افراد به دست رژیم، به عنوان کنش انحرافی انتقاد شده است، در نمونه ۲۳، واکنش سران آمریکایی در روزهای آغازین حوادث سوریه به تصویر کشیده شده که به عنوان امری خلاف انتظار مخالفان سوریه تلقی شده است. نمونه ۲۴ نقل‌قولی است از سخنگوی رژیم سوریه و آمریکا را عاملی می‌داند در افزایش خشونت‌ها در سوریه که برخلاف انتظار رژیم سوریه از اصلاحات حمایت نکرده و به این دلیل، رژیم سوریه از آن انتقاد کرده

است. نمونه ۲۵ با به‌کاربردن معکوس‌شدگی بی‌توجهی «بشار اسد» را نیز به اجرای اصلاحات وعده‌داده‌شده مذموم دانسته است؛ بنابراین، نویسندگان *کیهان* و *واشنگتن‌پست* با توجه به جهان‌بینی خاص خود، مشخص‌سازی چندموردی را به‌کاربرده‌اند.

۵. نتیجه‌گیری

همان‌گونه‌که پیش‌تر ذکر شد، دیدگاه فکری گوینده یا نویسنده در انتخاب واژه‌ها و ساختار دستوری جمله – که همان چگونگی چیدمان کلام است – تأثیر دارد. از این‌راه، روزنامه‌ها دنیایی را برای مخاطبان خود شکل می‌دهند و می‌کوشند که ذهن آن‌ها را با دنیای خود آشنا سازند. پژوهش حاضر به تحلیل انتقادی متون مطبوعاتی و بررسی بازنمایی کنش اجتماعی در متون مطبوعات فارسی و انگلیسی‌زبان پرداخته است.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، بررسی داده‌ها نشان داد که روزنامه *کیهان*، کنش نشانه‌ای (۶۲٪) را بیشتر به‌کاربرده است تا به کنش‌ها سندیت دهد؛ حال‌آنکه در روزنامه *واشنگتن‌پست* کنش مادی (۶۳/۶۳٪) سهم بیشتری را در بازنمایی حادثه داشته است و نویسنده از این‌راه، کوشیده است تا حوادث را به‌طور مستقیم بازتاب دهد و خود را در واقعیت داشتن آن‌ها دخیل کند.

در روزنامه فارسی‌زبان، بیشتر کنش‌های حکومتیان فعال‌سازی شده است و به پیش‌زمینه آورده شده تا به موضوع اهمیت بیشتری داده شود (حدود ۷۵ درصد). غیرفعال‌سازی‌های مفعولی درباره کنش‌های مقامات خارجی (غربی و عربی)، علیه رژیم سوریه و نیز اقدامات گروه‌های ضدحکومتی سخن گفته‌اند. می‌توان گفت که نویسنده با پس‌زمینه راندن کنش‌های مخالفان سعی بر غیرقانونی جلوه‌دادن آن‌ها دارد. در حالی‌که در *واشنگتن‌پست* برخلاف روزنامه فارسی، کنش حکومتیان، بیشتر مفعولی شده است و نویسنده سعی بر غیرقانونی جلوه دادن آن‌ها داشته است. نکته قابل‌ذکر درباره توصیف‌شدگی این است که این عمل در روزنامه *کیهان* با بیان صفات منفی برای مخالفان رژیم و صفات مثبت برای حکومتیان به تصویر کشیده شده، اما در روزنامه *واشنگتن‌پست* این مسئله کاملاً برعکس است.

تقابل مهم دیگر عامل‌نمایی/ عامل‌زدایی است. در روزنامه *کیهان* بیش از آنکه کنش عامل‌زدایی به‌کاررود و خود حادثه مهم جلوه داده شود، کنش عامل‌نمایی به‌کار رفته و بر

«عامل» تأکید بیشتری شده است؛ ولی در *واشنگتن پست* از عامل‌نمایی و عامل‌زدایی به نسبت مشابه استفاده شده و این بدین معناست که در این متون نه تنها «عامل» از اهمیت برخوردار است، به «خود حادثه» نیز به همان نسبت تأکید شده است.

تقابل دیگری که این دو گفتمان را از یکدیگر متمایز می‌کند، تقابل عینی‌سازی / انتزاعی‌سازی است. در روزنامه *کیهان* تجلی حادثه بیشتر به صورت کنش انتزاعی بوده است؛ در حالی که در روزنامه *واشنگتن پست*، برعکس روزنامه *کیهان*، نویسنده صریح و واضح رساندن موضوع را مهم دانسته و حادثه را در قالب کنش عینی به تصویر کشیده است. لازم به ذکر است که در هر دو روزنامه نمونه‌هایی از مشخص‌سازی چندموردی مشاهده شد که هر کدام با توجه به جهان‌بینی خاص خود از این ابزار بهره‌جسته‌اند. نتایج در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ مقایسه کنش‌ها در دو روزنامه *کیهان* و *واشنگتن پست*

Table 1. The Comparison of The Acts in *Keyhan* & *Washington Post*

روزنامه <i>واشنگتن پست</i>		روزنامه <i>کیهان</i>		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
٪۷۹/۷	۹۸	٪۸۵/۳	۸۷	کنش واکنش
٪۲۰/۳	۲۵	٪۱۴/۷	۱۵	کنش نشانه‌ای
٪۳۶/۳۶	۳۶	٪۶۲	۵۴	کنش مادی
٪۶۳/۶۳	۶۳	٪۳۸	۳۳	فعال‌سازی
٪۲۶/۶	۱۲	٪۷۵/۹	۴۱	غیرفعال‌سازی
٪۷۳/۳	۳۳	٪۲۴/۱	۱۳	عامل‌نمایی
٪۵۱/۷	۱۵	٪۹۵/۷	۲۲	عامل‌زدایی
٪۴۸/۳	۱۴	٪۴/۳	۱	عینی‌سازی
٪۶۹	۲۲	٪۲۱/۴	۶	انتزاعی‌سازی
٪۳۱	۱۰	٪۷۸/۶	۲۲	

درباره پرسش دوم این پژوهش، می‌توان گفت نویسندگان متون به‌گونه‌ای کاملاً متفاوت

گفتمان را منتقل کرده و کنش‌های اجتماعی را به نحوی بازنمون کرده‌اند که بیانگر دیدگاه آن‌ها دربارهٔ مسائل مهم سیاسی است. نویسندگان فارسی‌زبان با کاربرد تقابلهای سعی بر غیرقانونی جلوه‌دادن کنش‌های مخالفان و نیز مقامات خارجی مدافع آن‌ها داشته و بر مشروعیت حکومت سوری تأکید کرده‌اند؛ درحالی‌که کنش‌ها در روزنامهٔ *واشنگتن‌پست* به‌نحوی بازنمایی شده‌اند که حاکی از حمایت نویسندگان و به‌تبع آن دولت آمریکا از مخالفان رژیم و ضدیت آن‌ها با حکومت بشار اسد است.

درنتیجه، می‌توان با بررسی و تحلیل متون سیاسی-اجتماعی روزنامه‌ها، به بالابودن بار جهان‌بینی آن‌ها پی‌برد و اعلام کرد که در سیاست، استفاده از ساختارهای گفتمان‌مدار به‌منظور دست‌کاری واقعیت و منحرف‌ساختن ذهن مخاطب و سوق‌دادن آن به سمت اهداف نویسنده استفاده می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، نویسنده با استفاده از مؤلفه‌های جامعه‌شناسی-معنایی به‌گونه‌ای گفتمان را شکل می‌دهد که ذهن مخاطب را به سمت هدف خویش سوق دهد؛ بنابراین، می‌توان گفت متون مطبوعاتی، همین‌طور روزنامهٔ *کیهان* و *واشنگتن‌پست* سعی می‌کنند ساختارهایی را به‌کاربرند که باعث هرچه بیشتر خوراندن جهان‌بینی خود به خواننده شود. درمجموع، یافته‌های این پژوهش نشان داد که بررسی کنش‌های اجتماعی نیز برای آشکار ساختن شالوده جهان‌بینی متون و گفتمان لازم، و بازنمون متفاوت کنش‌ها بیانگر جهان‌بینی متفاوت نویسندگان و صاحبان رسانه است.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Van Leeuwen
2. Fairclough
3. Fowler
4. Hodge & Kress
5. Van Dijk
6. Wodak

۷. برای معادل‌گزینی‌های این بخش، از معادل‌یابی‌های حصیری (۱۳۹۰) و یارمحمدی و سیف (۱۳۸۳) استفاده شده است.

8. action / reaction
9. unspecified
10. affective
11. perceptive

12. cognitive
13. material/ semiotic
14. quotation
15. rendition
16. form specification
17. topic specification
18. activation/ deactivation
19. agentialization/ deagentialization
20. concretization/ abstraction
21. single determination/ over determination
22. symbolization
23. reversion

۲۴. این واکنش، بیانگر عملی خاص نیست و به‌طور نامشخص با استفاده از واژه‌هایی مانند «واکنش»، «جواب» و مانند این‌ها بازنمایی می‌شود.
۲۵. این واکنش‌ها، در ذهن انسان ساخته و پرداخته می‌شوند؛ مانند: فهمیدن، اعتقادداشتن، فکرکردن و جز این‌ها.
۲۶. واکنش‌هایی که از احساس و عاطفه کارگزاران برمی‌آیند، مانند خواسته‌ها، نیازها و درخواست‌ها.

۷. منابع

- آقاگل‌زاده، فردوس (۱۳۸۵). *تحلیل گفتمان انتقادی*. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- _____ و همکاران (۱۳۹۱). «انگاره زبان‌شناختی نگارش و گزینش خبر: رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی». *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*. ۳. ش ۴: صص ۲۵-۴۲.
- _____ و همکاران (۱۳۹۲). «مطالعه تطبیقی شیوه بازنمایی کنشگران ایرانی و غربی در پرونده هسته‌ای ایران در رسانه‌های بین‌المللی». *جستارهای زبانی*. ۴. ش ۱: صص ۱-۱۹.
- اسدی، مسعود و همکاران (۱۳۹۴). «مؤلفه‌های زبان‌شناختی و جامعه‌شناختی-معنایی و بازنمایی کنشگران اجتماعی در متون مطبوعاتی». *جستارهای زبانی*. ۶. ش ۱: صص ۱-۲۴.
- حامدی شیروان، زهرا و محمدرضا پهلوان‌نژاد (۱۳۹۴). «بررسی بازنمایی یکسویه و جانب‌دارانه تحولات سوریه در منابع خبری غرب». *جستارهای زبانی*. ۶. ش ۵ (پیاپی

۲۶. صص ۱۴۶-۱۶۸.

- کیهان، روزنامه. مقالات از ۲۰ تیر- ۲۹ مرداد ۱۳۹۰. قابل بازیابی در: www.keyhan.ir.
- شکر فروش، مهناز (۱۳۸۸). *بازنمایی کارگزاران اجتماعی راجع به مسئله انرژی هسته‌ای ایران در روزنامه‌های فارسی و انگلیسی‌زبان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه علوم و تحقیقات فارس شیراز.
- حصیری، فاطمه (۱۳۹۰). *بازنمایی کنش اجتماعی در گفتمان فارسی و انگلیسی: تحلیل گفتمان انتقادی در مورد انرژی هسته‌ای در روزنامه‌های ایران و آمریکا*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه شیراز.
- یارمحمدی، لطف‌الله (۱۳۸۰). «واژگان هسته‌ای و غیرهسته‌ای در واژگان‌شناسی مقابله‌ای تجزیه و تحلیل گفتمانی انتقادی و ترجمه ادبی». *نامه فرهنگستان علوم*. ش ۱۷. صص ۱۹۷-۲۰۶.
- _____ و لیدا سیف (۱۳۸۳). «بازنمایی کارگزاران اجتماعی در مناقشات فلسطین و اسرائیل از طریق ساختارهای گفتمان‌مدار جامعه‌شناختی-معنایی». *ششمین همایش زبان‌شناسی*. تهران: مجله دانشگاه علامه طباطبایی.

References:

- Aghagolzadeh, F. (2006). *Critical Discourse Analysis*. Tehran: Scientific and Cultural Publication [In Persian].
- -----; R. Kheyr-Abadi; A. Golfam & A. Kord Zafaranloo Kambozia (2012). "A linguistic model of writing and selecting news: A Critical Discourse Analysis approach." *Comparative Literature Research*. 3:4.Pp 25-42[In Persian].
- Coulthard, C.R. & M. Coulthard (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- ----- (1989). *Language and Power*. London: Longman.

- -----(1989). *Language and Power*. London: Longman.
- ----- (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman
- ----- (2001). "Critical Discourse Analysis as a Method in Social Scientific Research." In Wodak, R. & Meyer, M. (Eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (Pp. 121-138). London: SAGE.
- ----- (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- ----- (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Hasiri, F. (2011). *The representation of Social Actions in Persian and English Discourse regarding the nuclear Energy in Iranian and American Newspapers*. M. A. Thesis. Shiraz: Shiraz University[In Persian].
- Hodge, R & G. Kress (1993). *Language as Ideology*. London: Rutledge.
- ----- (1993). *Language as Ideology*. London: Rutledge.
- Leeuwen, T. Van (1996). "The representation of social actors" in Caldas-Coulthard, C. R. and Coulthard, M. (ed.) *Texts and Practices*. London: Rutledge.
- ----- (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.
- Shekarforoosh, M. (2003). *The Representation of Social Actors about Iran Nuclear Issue in Persian and English Newspapers*. M.A. Thesis. Shiraz: Science and Research University[In Persian].
- Van Dijk, T. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- ----- (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- ----- (2001). "Multidisciplinary CDA: A plea for diversity." In: R.

- Wodak & M. Meyer (Eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (Pp. 95-99). London: SAGE.
- Van Leeuwen, T.A. (1996). "The representation of social actors" In Caldas-Coulthard, C.R. & M. Coulthard (Eds.) *Texts and Practices* (Pp. 32-70). London: Rutledge.
  - *Washington Post*. Articles from 11 July-29 August, 2011. Available at: www.washingtonpost.com.
  - Wodak, R. (2011). *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. (2nd Revised Edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
  - Yarmohammadi, L. & L. Saif (2004). "The representation of social actors in Palestine and Israel debates through socio-semantic discourse-oriented structures." 6th *Linguistics Conference*. Tehran: Allameh Tabataba'i. University [In Persian].